

ZAŠTO SVIJET NIJE PROPAO¹

Ako su se po drugim krajevima bojali propasti svijeta, kod nas u Srijemu nitko nije ni trenuo. Za grijeh nam je prekasno, a za popravak prerano, da poginemo. Tako mi, hvala Bogu i našoj pameti, ostadosmo. A s nama i zbog nas i sav drugi svijet.

Na prvu vijest o propasti svijeta mi smo se doduše malko trgnuli. Htjedosmo već sazvati veliki zbor, pa da iznesemo lijepo na tenane i onda na pismeno ispišemo sve prigovore toj glupavoj propasti svijeta: kako sada nije ni zgodno vrijeme ni prava prilika, da mi Srijemci ginemo, – no dok smo se o tom dogovarali, promašili smo dan, kako smo već navikli da kasnimo sa svakom dacijom, pa je svijet ostao i sam. A mi smo htjeli sve lijepo i pametno da objasnimo, zašto ne želimo baš sada propasti, pa smo na koncu, ako već mora da bude propast svijeta, pristali čak i na to, ali samo drugačije neka se dokonča. Smislili smo i za taj slučaj, kako bi bilo najbolje, najlakše i najbrže, da se zemlja upropasti, te htjedosmo predložiti, neka se zemlja, mjesto da bude ugušena ili razmrskana, makar ispod cijene proda samomu nečastivomu, a mi bi Srijemci te novce gdjegod u kojoj mehani na repatici spiskali na čisto, kao da ih nikada nije ni bilo. Ako zemlja već mora da propadne, neka bar propadne na pametan način.

¹ Napisano prigodom posljednje pojave zvijezde repače (Haleyev komet).

Ali dok smo mi mozgali, svršilo se je i bez nas. Zato moramo sada da iznesemo pred svijet, što smo mi u svojim katranjačama bili smislili i kako smo svojim prigovorima, i ako ih svijet nije znao, ipak spasli svu zemlju od propasti.

Naši prigovori, a sada razlozi, da je zemlja ostala, trojaki su: prvo: zašto ne želimo ginuti; drugo; zašto želimo i dalje živjeti; i treće: specijalni srijemski prigovori.

*

Prije svega, mi Srijemci ne želimo ginuti. Ako ćemo da umiremo, hoćemo barem da znamo, od kakve smrti. Kršteno stvorenje može umrijeti od puške, od noža, ili makar i od obične ženske smrti, u krevetu. Ali da se odjedared doklati od nekuda bez pasoša kakvagog besposlena zvijezda repatica, pa te okrzne repom i zbriše te sa zemlje, to je istinsko i strašno poniženje za čovjeka Srijemca i ne priliči se.

Čovjek Srijemac mora da zna, zašto umire. Ako je zbog lude glave, glava je njegova. Ako je zbog pića, u slast mu je bilo. Ako je zbog ženskoga posla, ima i zašto da gine. Ali da gine zbog makar čije pijane skitnje po nebu, to čovjek Srijemac ne može. Ne poznaje ovakvu dužnost svoju.

Čovjek Srijemac nema uopće nikakve zbiljske nakane, da prekrsti bijele ruke i otegne krakove.

– Nije me volja umrijeti, – veli slavni filozof srijemski, čiča Firducija iz Mrkvinaca, – dok ne znam izvjesno, što će od mojega praha da bude. Ne pristajem, da od praha mojega lončari lijepe lonce i šerpenje i na pijaci prodaju. Zar sam se za to ja u mukama rodio i svijet ovaj ukrasio.

Da nas je repatica smela sa zemlje ili nas kakogod drugačije prignjavila, ne bi doduše lončari dospjeli na posao, ali zbog toga ipak nije smrt poskočila u cijeni kod nas. Ima njoj mnogo starih, opravdanih prigovora.

– Hoću u čamovu sanduku da počivam – veli čiča Firducija. – Čamovo je drvo najzdravije za mrtvački sanduk, jer je toplo i ne propušta vlagu. Neću da se rashladim u sanduku ni da uhvatim reumu. Jer kako ću o sudnjem danu skočiti, ako mi noge budu reumatične?

Tko bi nas dakle sve posahranjivao u čamovim sanducima, da nas je zvijezda pomilovala nedostojnim dijelom svojega tijela, repom ? Tko bi nas očuvao od bolesti trgovice, da se ne osramotimo onako na sudnjem danu?

Ali još gorih prigovora ima toj smrti od repatičine metle. Jer kada se zna, da je svakom muškarcu suđeno, da poživi donde dok ne ispije mjeru, na koju je obaždaren i da dobre žene umiru najkašnje sedam godina iza vjenčanja, tko bi smio dirati u taj lijepi red, u ono, što je suđeno? Sa ženama još nekako, ali s nama muškarcima? Nama ili ugodi, ili nam ne dohodi.

Slavu, što bi je stekli po svem svemiru kad bi na tako zaseban način poginuli, ne trebamo mi i ne primamo. U živa nam usta dajte, jer mrtva usta ne slave nikoga.

– Dok mrecnem, – veli Srijemac, – nemojte me hraniti slaninom bijelom kao snijeg na sjevernom polu, jer ja stišćem zube i neću da jedem. Sada, dok živucam dajte vi meni suhих kobasica, pa makar bile suhe i tvrde kao opanak i makar se ja njima na sâm blagi dan zagnjavio. Neću da gojim salo u grobu, nego živ.

Još bi se nekako i dalo umrijeti, kad bi bar od prilike znali, što će tamo biti. Kuda će s nama Srijemcima, u raj ili u pakao? Zapao bi valjda u nepriliku i sâm sveti Petar i ne bi znao, gdje bi nas smjestio. Ako bi u raj, tamo treba da bude mir i red, pa kuda smo onda pristali? U

raju ob noć spavaju, a ob dan pjevaju, a mi bi ob dan da spavamo i ob noć da pjevamo. U raj u srću rosu s cvijeća nebeskoga, a to nije nikakav zanat ni piće za čovjeka Srijemca. A da li u raj uopće ima vinogradâ, ne zna se pouzdano do danas. Jer kogagod smo na smrtnom času njegovu molili, neka nam se javi, da čujemo, ima li tamo vinograda, još nam se ni jedan nije javio. A valjda je barem koji Srijemac dospio i onamo, pa bi nam kao zemljak već javio.

Sva je dakle prilika, da mi Srijemci ne bi dospjeli u raj, nego u pakao. Ondje bi, istina je, zatekli fino društvo i mnoge znance. Tamo su gajdaši, gurbetaši, lijepe djevojke. I još vele ljudi, takve gojne djevojke, da ih i ne možeš obuhvatiti rukom, nego tamo svakomu muškarcu nastavlja ruke, da mogne obgrliti djevojanu, koju želi. Toliko ih goje vrazi. Ali dobro nije ni tu u paklu, jer kad i nas ugoje, kuda će s nama, nego u đavolji čevap ili u drugo pečenje nečastivo! A to ti je zdravo tugaljiva stvar peći se i mi to ne bi podnijeli, da se pržimo ni na talandari ni na ražnju ni na roštilju. Nije za zdravlje. Nije za nas.

– I crv više – veli opet čiča Flrducija – gromovitim glasom: ne ubij me i ne gazi me! Jerbo i on ima čustva i ljubi sebe. A ja da ne ljubim ovaj jedini život svoj, što ga imam! Ni da sam ga ukrao, ne bih ga dao.

Nema dakle ni traga razloga, da mi Srijemci poginemo, i još s onakvim poniženjem, kao što nitko naš.

*

Naprotiv, naša je dužnost i zadaća, da i dalje živimo i ovaj svijet krasimo.

Od onoga dana, kada je Bog ukrasio zemlju planinama i rijekama, cvijećem šarolikim i nama Srijemcima,

dužnost je naša, da vršimo volju božju i da postojavamo na mjestu, koje je nama okićeno i slavom našom uzve-
ličano.

Zato mi tu, gdje smo, stojimo i nikoga se ne bojimo sjem Boga i samih sebe. Boga zato, jer znamo prevršiti mjeru, a sebe zato, jer se je dobro i zla bojati.

Inače se ničega ne bojimo, ni samoga rada. Nijesmo se doduše za radom pomamili, Bože sačuvaj, ali zbog gri-
jeha svojih voljni smo i da radimo. A zbog te velike volje naše bila bi baš i nenaknadiva šteta, da smo u nemilom sukobu s repom zvijezdinim pogubili žive glave.

Voljni smo raditi sve, i što treba i što ne treba. A voljni smo također voditi brigu i svoju i tuđu. U jednu riječ, voljni smo ispravljati i dotjerivati svijet do skraj-
njih granica čestitosti i krasote.

Kao dobri kršćani ne želimo nikada sebi, što nijesmo ponajprije već poželjeli iskrnjemu svojemu. I ne želimo mu samo zlo, nego i svakakvo dobro. Želimo mu mar i rad, a mi se zadovoljamo i s tim, da mu iz prikrajka gle-
damo uspjeh.

No onda, kada se do sita nagledasmo tuđih uspjeha, snalazi i nas Srijemce volja, da skočimo na noge lagane. A kad se mi raspašemo i raskoračimo, zna se već, da ćemo prekoračiti i prestići svakoga drugoga. Mozgamo mi već odavna, pa dok sve izvršimo, što smo mislili, bit će čuda i pokora.

U ovom privrednom kraju prvo ćemo da još jače dignemo privredu. Uхватit ćemo je naravski sa sviju strana, i odonuda, otkuda je se još nitko nije prihvaćao. Tko je na primjer do dana današnjega pomišljao na privrednu vrijednost naših srijemskih bara? Tko je slutio, koliko se bogatstvo krije u tim našim morima? Uživali smo u starodrevnim pjesmama barskih pjevača, ali nijesmo pomišljali, da ti naši gromoglasni žapci imaju tijelo, za

kojim rastu zazubice sladokuscima po Evropi, Engleskoj i Belgiji. Kolike dakle gubimo novce, što ne osnivamo tvornice žabljih konzerva i ne dižemo ovu izvoznu granu!

Kolika kopriva raste po našim dvorištima, po poljima, po cestama! A kako bi se mogla unaprijediti kod nas tekstilna industrija, kad bi se pamuk zamijenio koprivom i kad bi naš Srijem digao što jače svoju produkciju koprive.

Bezbrojni pauci predu svoju paučinu po našim kućama, školama, društvenim prostorijama. Paukova ima iz dana u dan sve više, a mi njihov rad ne izrabljujemo. A nema sumnje, da bi se to predivo dalo upotrijebiti i da bi damama za pokladne toalete dobro došle oprave iz tako lake tvari.

S naših se slavnih bara dižu magle, ili na njih padaju, a te su magle teške kao psovke i guste kao mamurluk srijemski. Kondenzacijom, jakom kompresijom srijemske magle dobit ćemo krut materijal, koji će bez sumnje biti podesan za cigle. Tim ćemo građevnim materijalom izgraditi ceste, tvornice, škole, a što je najglavnije, dići ćemo jak nasip savski i tako se osigurati od vode, koja je ravnomu Srijemu još opasnija, nego li srijemskim grlima.

Isušanjem svega Srijema proširit će se vinogradsko zemljište, te će se napokon moći pristupiti k obligatnomu sađenju vinograda, kojemu bi se moralo posvetiti svako živo čeljade od šeste do osamdesete godine.

Vinogradskim se poslom neće samo steći efektivna golema privreda, nego i još golemija zaštednja u mnogim granama narodnoga života. Pijani ljudi sude sebi sami, neće im dakle trebati sudova. Pijani se ljudi sami međ sobom liječe od najveće bolesti na svijetu, od života, ne treba im dakle liječnika. Pijani su ljudi bistri, ne treba im škola. Od svakuda dakle zaštednja, jer sviju tih nepotrebnih troškova nestaje.

Sve ćemo to i još mnogo više mi Srijemci provesti sada, kad smo se uvjerali, da zbog nas ni svijet nije htio propasti, nego željno očekuje velika djela naša.

*

Žalost bi bila, da je svijet ovako nepromišljeno i uludo propao i našu srijemsku slavu pokopao. Slavu, koju naš mali zavičaj doprinosi Hrvatskoj.

Da se zatre gnijezdo naše, otkuda izletjesmo! Bijeli Vukovar, odakle je zakoračio (jošte kako) u svijet onaj Nikola² – Parižlija s Vuke, čovjek, koji je i sa zvijezdama causeur, kako mi to Srijemci fino velimo, samo malko drugačije. Da se zatre Ilok, najhrvatskiji i najvinskiji grad u Srijemu, gdje je svakomu muškarcu ženidba sigurnija nego smrt, a otkuda iskočiše braća Benešići, Anto advokat, pjesnik, vinogradar i suvlastnik pecare žeste, i Julije, najveći Poljak srijemski, koji se je baš onomad ogriješio o Lillu Venedu.³ Da propadnu Kukujevci, gdje je na svijet kanuo Živan,⁴ ekstrakt čovjeka Srijemca, najbolji od hrvatskih pisaca, koji ništa ne pišu! Pa onda Tovarnik, gdje je na svijet bućnuo naš slučajni Srijemac Matoš, junak na peru, ali šeprtlja u piću, Srijemac najlošije sorte! Naposljetku i Šid, gdje je rođen i u svetoj preobraženskoj crkvi kršten pisac ovih temeljitih prigovora propasti svjetskoj, i ako je po odredbi Milakovićeve antologije već dvije godine ranije rođen bio u drugom mjestu.

² Andrić. Op. ured.

³ Preveo je naime istoimenu dramu Slovačkog za »Maticu Hrvatsku«. Op. ured.

⁴ Bertić. Op. ured.

Da se ovolika slava zatre, prosvjedovali bi i živi, prosvjedovali bi i mrtvi, a prvi bi skočio iz svojega groba kraj tekijске crkve stari Ilija Okrugić, bundžija u mantiji, pjesnik, kojemu se najbolja djela ne mogu i ne smiju štampati.

Srijemska se slava ne smije zatrti. I ako ona počiva sakrivena, kao Ilijine pjesme, i ako svijet možda ne zna za nju, zatrti se ne smije, dok je svijeta i vijeka.

Zato ni ovaj tužni svijet nije onomad propao i nije smio propasti.